

ПРОТИСТОЯННЯ ІНФОДЕМІЇ: УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАВДАННЯ У ПРОТИДІЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія COVID-19 посилила нестабільність у суспільстві та стала значним викликом для управління на різних рівнях, зокрема, у царині боротьби з поширенням потоку неправдивої інформації. Пандемія показала: дезінформація (тобто створена і розповсюджувана фальшива інформація або така, що умисно вводить в оману) і ненавмисне поширення помилкової інформації, а також суперечливі відомості і недостатній обсяг експертної інформації надзвичайно небезпечні. Фахівці Центру охорони здоров'я Університету Джона Хопкінса (Johns Hopkins Center for Health Security) вважають, що це веде до більшого числа випадків заражень, смертей і дезорганізації зусиль по боротьбі з епідемією. Дезінформація зазвичай представляє собою майстерне поєднання напівправди, перекручених істин і думок. Одним з основних управлінських завдань стає своєчасне реагування на т. зв. інфодемію та організація міжсекторальної взаємодії для боротьби з COVID-19 і мінімізації його наслідків.

Поширення завідомо неправдивих новин посилює страх і невизначеність, та може звести нанівець ефективність зусиль по боротьбі з вірусом. На сайті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) навіть представлено перелік найбільш поширених міфів про COVID-19 [6]. Підкреслюється, наприклад, що немає наукових даних про те, що регулярне промивання носу сольовим розчином (як і споживання алкоголю і часнику, перебування на сонці чи температура повітря понад 25°С і т. д.) дозволяє захистити від коронавірусу; точно так, як і мобільні мережі 5G його поширенню не сприяють. Фахівці підкреслюють, що будь-які рекомендації щодо використання вітамінів D й С та цинку для лікування COVID-19 відсутні, а стероїдні гормони слід призначати лише тим, кому вони життєво необхідні.

Вже з початку пандемії на сайті МОЗ України створено спеціальну рубрику для пацієнтів та медиків, де висвітлювались питання вакцинації і існуючі міфи щодо них [1]. У більш пізній публікації фігурують нові страхи (наприклад, що вакцина Pfizer призводить до безпліддя жінок, а у чоловіків через вакцини виникає імпотенція). Також нібито авіакомпанії рекомендують щепленим проти COVID-19 людям подорожувати літаками через підвищений ризик утворення тромбів [4].

ВООЗ акцентує увагу на проблемі стрімкого розповсюдження неточних та/або хибних даних щодо нового коронавірусу і складності визначення того, чи факти правдиві і перевірені, що представляє потенційну небезпеку життю людей. Також оприлюднено заклик до кожного допомогти зупинити поширення недостовірної інформації – стикаючись з онлайн-публікаціями, що, на вашу думку, містять неправдиву інформацію, сповіщати про це адміністрації інформаційного ресурсу [9].

Найбільшою небезпека хибних тверджень, на нашу думку, стає для літніх людей, більш схильних довіряти написаному або почутому у медіа. Адже, як засвідчує статистика смертності, найбільше смертей внаслідок COVID-19 у світі і в Україні припало на старший вік (рис.1), причому і випадки тяжкого перебігу хвороби більш характерні для населення старше 65+.

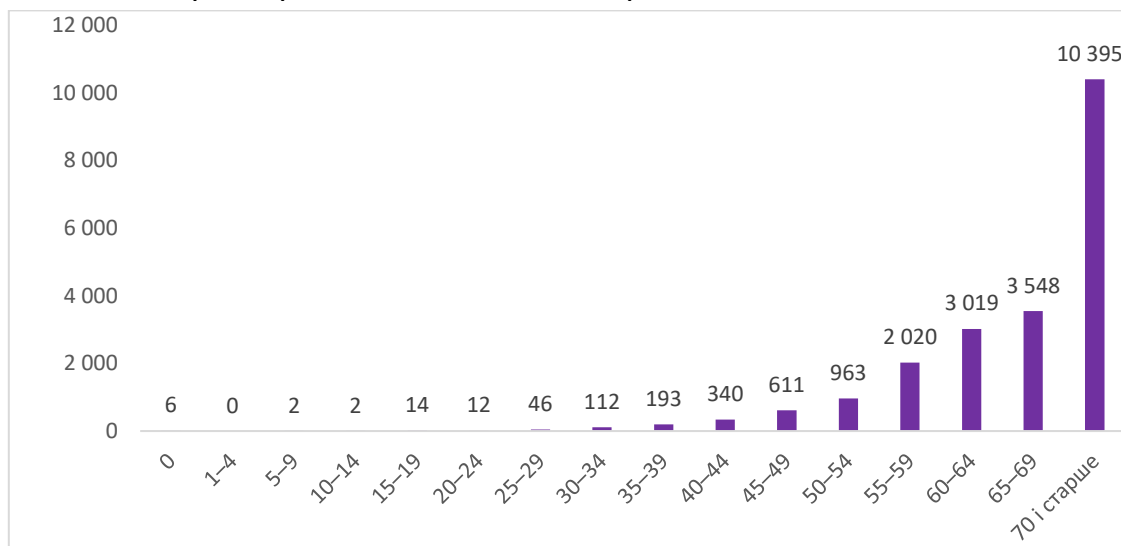

Рис. 1. Розподіл смертей внаслідок COVID-19 за віком, 2020 р., Україна, міські поселення і сільська місцевість

Протидія дезінформації в Україні відбувається як на національному, так і місцевому рівнях, та різними відомствами. Наприклад, в Житомирській області до масштабної інформаційної кампанії з протидії поширення коронавірусної хвороби долучаються спеціалісти Держпродспоживслужби. Роз'яснювальна робота у регіоні триває, фахівцями охоплено 2429 закладів-об'єктів нагляду [2].

ВООЗ для посилення реагування національних систем охорони здоров'я на пандемію наголошено на потребі удосконалення комунікації, в тому числі з пацієнтами з груп ризику, причому ці підходи можна використати і для підвищення цифрової грамотності людей та здатності критично аналізувати інформацію щодо здоров'я за іншими напрямками [8].

Управлінці на будь-якому рівні мають удосконалювати знання і навички з усвідомлення особливостей психології натовпу та оперативного реагування на її

прояви. Адже ще у 1894 р. Г. Лебон у хрестоматійному творі «Психологія народів і мас» стверджував: «Утворення легенд, що легко поширюються в натовпі, обумовлюється не одним тільки його легковір'ям, а також і тими спотвореннями, які зазнають події в уяві людей, які зібралися. Невіглас і вчений, якщо вже вони стають частиною натовпу, однаково позбавлені можливості до спостереження. Ілюзія стає ядром для подальшої кристалізації, що заповнює область розуму й паралізує всякі критичні здатності» [3]. Страх за власне життя перед маловивченою хворобою, злам звичної життєдіяльності, робить значну частину населення більш сприятливими до хибної інформації, більш легковірними та штовхає людей (навіть високоосвічених!) до небезпечної поведінки.

Дезінформація про здоров'я людини становить загрозу національній безпеці. Тому природно очікувати від створення в Україні Центру протидії дезінформації результативної діяльності, серед іншого, і за цим напрямом. Згідно Положенню [5], Центр забезпечує заходи з протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці України в інформаційній сфері шляхом виявлення дезінформації та ефективною їй протидії, протистояння деструктивним інформаційним впливам й запобігання маніпулюванню громадською думкою, сприяння взаємодії держави та громадянського суспільства з протидії дезінформації та деструктивним інформаційним впливам, організація та участь в інформаційно-просвітницьких заходах з питань підвищення медіа-грамотності суспільства, координації діяльності та взаємодії органів виконавчої влади з питань національної безпеки в інформаційній сфері. При цьому згодні з думкою колишнього заступника міністра інформаційної політики України Д. Золотухіна, висловлену з приводу, що владі не варто концентруватися виключно на боротьбі з дезінформацією, а замість цього потрібно домагатися того, щоб громадяни України могли отримувати здорову об'єктивну інформацію про реальність, в якій вони живуть.

Щоб не допустити поширення завідомо неправдивих новин, ООН розгорнула нову Ініціативу по боротьбі з дезінформацією про COVID-19. Ініціатива заснована на науковому підході до проблеми і заклик об'єднатися та знаходити власні шляхи її розв'язання за п'ятьма напрямками:

- Збір фактів і поширення достовірних відомостей;
- Співпраця з великими компаніями (так, аудиторія WhatsApp и Facebook становить майже 2 млрд осіб, що дає змогу надавати потрібну інформацію з допомогою мобільних телефонів);
- Взаємодія з журналістами й ЗМІ (вільний доступ до інформації має життєво важливе значення в боротьбі з COVID-19);

- Робота з громадянським суспільством;
- Правозахисна діяльність [7].

Висновки:

Міжсекторальне співробітництво в розробці національної стратегії боротьби з дезінформацією в сфері громадського здоров'я під час пандемії неможливо уявити без заходів за участю уряду, співробітників національної безпеки, працівників охорони здоров'я, науковців, громадськості та інших зацікавлених осіб з використанням соціальних мереж і засобів масової інформації.

Належне управління з прийняттям вірних управлінських рішень має ґрунтуватись на фаховому аналізі достовірної статистики та даних спеціальних досліджень. Епідеміологічні показники щодо COVID-19 у країні стають одночасно індикаторами ефективності протиепідемічних заходів, адекватності прийнятих управлінських рішень та стратегій протидії пандемії, в т.ч. протистояння інфодемії.

Список використаних джерел:

1. Актуально про COVID-19 та вакцинацію від нього для пацієнтів. [Електронний ресурс] URL: <https://moz.gov.ua/koronavirus-2019-ncov> (дата звернення: 16.09.2021)
2. Інформаційна кампанія з протидії поширення гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом COVID-19. [Електронний ресурс] URL: <https://zt-dpss.gov.ua/%D0%B1%D0%B5%D0%B7-%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B8/informacijna-kampaniya-z-protidi%D1%97-poshirennya-gostro%D1%97-respiratorno%D1%97-xvorobi-sprichineno%D1%97-koronavirusom-covid-19/>(дата звернення: 16.10.2021)
3. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб.: Макет, 1995. – 311 с.
4. Найпоширеніші фейки про вакцинацію від COVID-19 (13.07.2021) [Електронний ресурс] URL: https://moz.gov.ua/article/health/najposhirenishi-fejki-pro-vakcinaciju-vid-covid-19?/(дата звернення: 15.10.2021)
5. Питання Центру протидії дезінформації: Указ Президента України від 07.05.2021 № 187/2021 // Урядовий кур'єр від 12.05.2021 — № 88.
6. Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public: Mythbusters (23.11.2020) URL: <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters>

7. 5 ways the UN is fighting 'infodemic' of misinformation. URL: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/five-ways-united-nations-fighting-%E2%80%98infodemic%E2%80%99-misinformation>

8. Forum for tackling misinformation on health and NCDs (03.02.2021) URL: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/pages/news/news/2021/2/forum-for-tackling-misinformation-on-health-and-ncds>

9. How to report misinformation online. URL: https://www.who.int/campaigns/connecting-the-world-to-combat-coronavirus/how-to-report-misinformation-online?gclid=CjwKCAiAnvj9BRA4EiwAuUMDf94TEm3kUcVBcDPjYA4tiQD11FJ3eEKzv_gQYopOBkJxDpljLYtTwxoCu-EQAvD_BwE